

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Наукова бібліотека ім. М. Максимовича
Відділ обслуговування навчальною літературою

Українське козацтво
віртуальна виставка

Київ – 2024

«Куди не підеш – вернешся назад –
На батьківські на стоптані пороги, -
У давні сни, у давній листопад
Ведуть нас повсякчас шляхи-дороги.
Я жив колись в казачім курені,
Плив до Стамбула в запорозькім стерні,
Судилось в морі потопать мені.
Я не шкодую, що туди верта
Мене одвічна пам'ять невмируща»

Юрій Мушкетик

Козацтво з'являється внаслідок передусім внутрішніх соціально-економічних обставин. Польське панство і польська держава намагаються закріпачити українських селян, посилюють кріпосне право, збільшуючи дні відробітків на панському лану, підвищуючи податки та різні побори. Селяни боролися проти наступу кріпосництва. І першою формою цієї стихійної боротьби були втечі на вільні землі, на свободу – на слободи. Оскільки південна частина української землі була слабо заселена, бо часто руйнувалась кочовими ордами, зокрема ногайською та буджацькою ордою, - селяни-втікачі й заселяли ці простори.

Звичайно, переселенці-втікачі не були однорідними за соціальним походженням. Поряд із масою селян тут було чимало міщан, дрібної української шляхти, священників, які зазнавали утисків з боку католицької церкви. Так у Середньому Подніпров'ї з'являються численні поселення, міста й містечка.

Слово «козак» - тюркського походження, воно означає «вільна людина». Звідси й назва втікачів. Перша згадка про українських козаків датується кінцем XV ст., коли було зафіксовано, що в 1490 р. козацький загін здійснив похід на Пониззя Дніпра, в межі володінь Кримського ханства.

Для оборони своїх поселень від блукаючих монголо-татарських орд козаки будують укріплення – засіки. Звідси й з'являється назва Січ.

Запорозька Січ - відома та невідома

Основним осередком помешкання козаків було Запорозжя, або Низ (територія Дніпровських порогів). Нижню течію Дніпра між лівими притоками Самарою і Конкою з давніх-давен перетинали 12 (деякі історики вважають, що їх було 9) кам'яних скель-порогів. Далі на південь у Дніпро впадали численні річки, у гирлах і долинах яких розкинулися багаті на дичину і трави луки і плавні.

Козаки називали цю природну країну «Великий Луг». Він починався на лівому березі Дніпра від південної частини острова Хортиця і простягався до Дніпровського лимана. Луг служив козакам не тільки місцем для полювання і рибальства, а й природною фортецею, неприступною для татарських орд. Найбільш відомі січі на островах: Томаківка (площа близько 380 га), Мала Хортиця (площа 500 га), Базавлук, Велика Хортиця (у спеціальній літературі кількість січей визначається від 5 до 13, але більшість науковців дотримуються позиції Д.Яворницького, який обстоював версії про 8 січей).

Походження назви «січ» трактується по-різному. Одними – як розчищене серед лісу, висічене місце. Інші ведуть її від поняття «засіка». Автор «Історії Русів» вважав Січ пограничною заставою проти татар, установленою польсько-литовським урядом із українського люду. Проте одночасно протягом століть слово «січ» означало столицю всього запорозького козацтва. Поряд зі словом «січ» ставилося слово «кіш», що часом звався «вельможним запорозьким Кошем». (Татарською мовою слово «кіш» , чи правильніше, «кхош», означало 10 тисяч зведених докупі овечих отар). Слово «кіш» вперше зустрічається у творах польського хроніста Мартина Бельського «Хроніка Польська» (1597). Він писав: «...на дніпровському о. Томаківка існувала сильна козацька фортеця і гарнізон козаків («na koszeniu»), який мав гармати і човни».

Козаками слова «січ», «кіш» вживалися то як синоніми, то з цілковитим розрізненням одне від одного. Під словом «січ» звичайно розуміли постійну столицю, постійний центр усього козацтва, а під словом «кіш» найчастіше розуміли центральний орган управління Запорозької Січі (уряд). Іноді воно мало значення тимчасового місця перебування козаків, військового табору, ставки. Але найчастіше слово «січ» або «кіш» вживалися з однаковим значенням постійного місця перебування запорозьких козаків.

За місцем свого розташування у понизі Дніпра за порогами українське козацтво називалося Низовим, або запорозьким військом. З кінця XV до середини XVII ст. так звалися як ті, що жили по низу за порогами Дніпра, так і ті, що жили вище порогів.

Першим свідченням про відокремлення низових, або запорозьких козаків слід вважати документ 1568 р., в якому йдеться про те, що козаки «стали на Низу, на Дніпрі, в полі і на нивах». Але конкретнішою вказівкою на відокремленість козаків можуть служити реформи 1572 і 1578 рр. (короля Сигізмунда II Августа і Стефана Баторія) про поділ українських козаків на реєстрових і нереєстрових. Реєстрових оголосили, так би мовити, законним козацьким станом (їх називали «Військо його королівської милості Запорізьке»), а нереєстрових – незаконними, вони стали йменуватися запорожцями-січовиками, або Військом Запорізьким. Розмежування українських козаків остаточно утвердилося в першій половині XVII ст. Польський письменник XVI ст. Мартин Бельський у своїй «Хроніці» писав, що у 40-х роках XVI ст. за порогами існував кіш з гарнізоном, який мав у своєму розпорядженні гармати і човни. На думку В. Голобуцького, Запорозьку Січ було засновано на о. Томаківка, що лежить на південь від Хортиці. На Томаківці, як зазначає М. Бельський, «найчастіше живуть козаки», і вона «служить їм, по суті, найсильнішою фортецею на Дніпрі».

Відомі дослідники козацтва В.Смолій і В.Степанков вважають, що творення першої Запорозької січі завершується близько 70-80-х років XVI ст.(в 50-70-х роках на Хортиці та інших островах були тільки її зародки). «З її утворенням, - пишуть вони, - дух козацької вольниці починає поширюватися на південні регіони України».

Частина істориків, зокрема М. Грушевський, Д.Яворницький, В.Борисенко вважають, що початок Запорозькій Січі дала козацька фортеця, зведена між 1522-1556 рр. на о. Мала Хортиця українським князем Дмитром Вишневецьким. Деякі історики схильні ототожнювати князя з Байдою, героєм українських народних пісень. Але це було поставлено під сумнів іншими істориками, зокрема В. Антоновичем, М.Драгомановим,В.Голобуцьким.

Жінок на Січ не допускали, як це було узаконено в більшості лицарських орденів. У Січі додержувалися ритуала прийому до козацької общини. Умовами прийому на Січ були: знання тогочасної української мови, православна віра, вміння володіти зброєю, дотримуватися традицій товариства та клятва вірності йому, бути неодруженим. Сімейні козаки могли мати своє господарство, сім'ю та мешкати в містах, містечках та по селах поза межами Січі.

Вишневецький Дмитро (?-близько 1563) – князь, походив з волинського роду Гедиміновичів. Вперше згадується в джерелах у 1545 р. В 1550-1553 рр. – староста черкаський і канівський, прикордонний стражник на Хортиці. На о. Мала Хортиця за його ініціативою козаки збудували фортецю, яка стала військовою базою для запорожців на пониззі Дніпра (прототип Запорозької Січі). Протягом 1556-1557 рр. організував численні походи запорожців у володіння кримського хана і на турецькі фортеці. В 1557-1560 рр. – воевода російського царя Івана IV (Грозного). 1558, 1559, 1560 рр. здійснив походи на Кримське ханство. В 1563 р. втрутився у боротьбу за молдавський престол, у бою під Сучавою був узятий у полон і виданий турецькому уряду. За наказом султана Сулеймана II був скинутий з вежі на залізні гаки, вмуровані в стіну. Як свідчить «Хроніка» Мартина Бельського, «зачепившись ребром за гак, жив у такому стані три дні, поки турки не вбили його з лука за те, що ганьбував їхню віру».

Запорозька Січ з самого початку свого утворення була військово-політичною організацією республіканського типу з виборністю керівників, з рівним правом участі усіх козаків у виборах. Формально найвища влада на Січі належала Військовій (Генеральній) або повній загально-козачій раді – «колу» (Перша згадка про таку раду датована 1581 р.) Ради відбувалися два-три рази на рік: на початку січня, зазвичай, першого, другого або третього дня після Великодня, в жовтні на свято Покрови. Некозаки права голосу не мали. В XVI ст. на Січі існував звичай: неохочих до ради зганяти силою. За відмову прийняти поважне зібрання могли покарати й на смерть. Посеред Січі був майдан, де і відбувалися військові ради, а навколо майдану півколом стояли різні будівлі – військова канцелярія, пушкарня, майстерні, курені.

Раду проводив кошовий отаман, а допомагала йому старшина. Осавули обходили козаків, з'ясовуючи справу й запитували, як ті до неї ставляться. Формального голосування не було. Козаки виявляли своє ставлення гучними окликами, «гуком», підкидаючи при цьому шапки догори. Перемогала сторона, що мала безсумнівну більшість.

Рада мала широкі права. Тут вирішувалися найважливіші питання Запорозької Січі: про мир і «розмир», про походи на неприятеля, про покарання важливих злочинців. На раді раз на рік обиралася старшина: кошовий отаман, якому належала найвища влада в Січі, писар (завідував канцелярією), один або четверо осавулів (порядкували військом), обозний (командував артилерією та обозом), суддя (займався судочинством та звичаєвим правом) та підстаршина, шафар (скарбник січового скарбу), кантаржей (кантарлей) наглядав за вагою і мірами, довбиш (окрім обов'язків оповісника, забезпечував збір хліба й підвід з паланок на потребу війська), хорунжий, бунчужний та ін. Усього у владних структурах Січі налічувалося близько 20 різних посад із загальною чисельністю адміністративного персоналу від 49 до 150 осіб (у різні часи).

На раді кожен курінь, а їх було 38, обирав собі курінного отамана (у запорозьких козаків слово «курінь» вживалося у подвійному значенні: у значенні житла і в значенні сотні, полку, самостійної частини війська, очолюваної курінним отаманом).

На раді вирішувалися також і основні господарські справи. Уся земля Запорозької Січі, чи як то звалося, запорозькі вольності, поділялися на паланки – повіти, що були джерелом постачання необхідного господарського добра для утримання війська. У паланці перебувала запорозька старшина: полковник, осавул і писар, які жили без сімей. Прості ж козаки в паланці жили з жінками, тому і називалися «гніздюками», «пічкурами», «баболюбамі». Вони займалися господарюванням і постачанням харчів січовикам. Козацька земля між паланками розподілялася щороку в січні жеребкуванням. Жодних суперечок при цьому не виникало.

Курінь – будинок розміром 40×12 метрів. До кінця XVI ст. вони робилися з хмизу, прикривалися кінськими шкірами, пізніше використовувалося дерево. Існували службові приміщення – комори, довжиною до 24 м для зберігання різного припасу, зброї та боєприпасів, а також церква, будинок для козаків похилого віку.

У курені був звичай побратимства. У Побратимство вони приймали таким чином: наливали у великий глиняний черпак вино, змішували його з кров'ю тих, хто заключав побратимство. Потім мочили у тім черпаку шаблю, стріли, бойову сокиру й спис. Зробивши це, вимовляли молитву і пили вино. Побратимство було довічне і зобов'язувало жертвувати життям для побратима.

Козацькі звичаї були надзвичайно суворими, особливо щодо кримінальних злочинців. Смертю в Січі каралися: вбивство козака козаком, злодійство між ними, зазіхання на загально січове і курінне майно, розбійництво в межах вольностей, а також за зраду, боягузтво та програш у бою з вини старшин. Крім того, тяжкими злочинами вважалися блуд (скакання в гречку, або «чужолозтво»), мужолозтво й скотолозтво, порушення дисципліни та субординації, особливо в поході. Головною метою покарання було завдати жаху іншим козакам. Широко практикувалося публічне виставлення на зганьблення. Привертає увагу така особливість запорозького судочинства: тілесно карали переважно за майнові, економічні провини, а на смерть – за злочини проти особистості. Тюрем на Запоріжжі не було. Тільки в окремих випадках, коли побоювалися, що злочинець втече, його приковували до гармати і залишили без охорони. Ті, хто своєчасно не виплатив борг, теж приковувалися до гармати і перебували в такому положенні до виплати боргів і помилування.

Помітний негативний вплив на криміногенну ситуацію справляло вживання алкоголю. У літературі чимало згадок про пияцтво, яке нібито в Січі вважалося нормою. «Запорожців зображали як живі посудини, переповнені горілкою, а в мороз напували горілкою і коня». Г.Л.Боплану здавалося, що на світі нема народу, здатного зрівнятися з запорожцями у пияцтві. М. Максимович згадує козака Карпа Півторакожуха, якого, нібито, поховали у горілчаній бочці.

Без сумніву, горілка була на Запоріжжі предметом не другорядним. Надто ж у мирний час. Перед походом бенкетували цілий день, а на ранок товариство випивало прощальну чарку. А в бойовій обстановці запорозький закон вимагав тверезості. В поході за пияцтво могли скарлати на смерть, на морі п'яного викидали за борт.

Козацька символіка

Українське козацтво мало свої символи – відзнаки або клейноди (від нім.- коштовність). Вперше клейноди були надані польським королем Стефаном Баторієм у 1576 р. Серед них була хоругва, бунчук, булава, печатка з гербом, на якому зображено козака з самопалом. Згодом до клейнод зараховували й перначі, литаври, значки, палиці та ін. Ознакою влади кошового отамана (гетьмана) була булава. Булава – палиця з деревини, довжиною 50-70 см зі срібною чи визолоченою кулею на кінці. Булава розкішно оздоблювалася. Козацькі полковники мали перначі (шестопер) – ребристі булави, які носили за поясом. Символом влади судді була печатка зі срібла із зображенням козака з шаблею та самопалом на лівому плечі. Навколо напис: «Печать славного Війська Запорозького Низового». Найбільшою святинею козацтва вважалася хоругва (коругва, прапор). Хоругва була здебільшого кармазинового чи малинового кольору з вишитим зображенням гербів, святих, хрестів тощо. Символом влади військового писаря був срібний каламар (чорнильниця). Литаври – великі мідні котли, обтягнуті шкірою, служили для подання тривоги тощо). Важливим атрибутом влади був бунчук – древко довжиною 2-2,5 м, верхівку якої прикрашала кулька, від якої донизу звисала пасма кінського волосся і червоні мотузки.

Усі козацькі клейноди, за виключення паличок від литавр, які постійно були в довбиша, зберігалися в січовій Покровській церкві, у скарбниці і виносилися тільки за особливим наказом кошового.

Козаки були озброєні рушницями або мушкетами, пістолями, шаблями, списами, застосовували луки, добре стріляли з гармат. Крім того, у козаків були келепи (бойові молотки), якірці та рогульки, що застосовувалися проти ворожої кінноти. Зброю та бойові припаси (порох, кулі) козаки виробляли самі або захоплювали в бою. Окрім зброї та належної амуніції, кожен повинен мати сокиру, косу, лопату тощо, щоб насипати вали та будувати укріплення.

Козацьке військо формувалося за добровільним принципом. Основним родом військ в XVI ст. була піхота. В цей час її вважали найкращою в Європі, а польський магнат Яків Собеський, який спостерігав дії козацької піхоти у Хотинській війні 1621 р., назвав її найсильнішою в світі.

Під час бою козаки-піхотинці шикувались у три шеренги. Стріляла тільки перша лава, друга подавала, а третя заряджала рушницю. Г. де Боплан повідомляє, що у кожного козака було по дві рушниці або мушкета та пара пістолів, котрі вони носили за поясом. Використовувала козака піхота і гармати.

Козак однаково добре воював і на суші, і на морі. Особливості запорізької військової тактики – постійні, але недовготривалі походи, блискавичні напади, засідки й інші хитрощі. Домінувала винахідливість, уміння вийти зі скрутного становища: «не той козак, що поборов, а той, що вивернувся».

Військова майстерність козаків вироблялася в умовах рівнинної степової місцевості. Тому вони застосовували такий вид бойового порядку, як табір. Рухомий табір з возів мав вигляд прямокутника, по великих боках якого рухалися вози один за одним або декілька рядів. Цей прямокутник по зовнішніх боках мав гармати, а біля возів ішли готові до бою козаки з вогнепальною зброєю в руках. Все спішене військо йшло між возами, а в самому центрі вели коней. Передній і задній боки прикривала кіннота. При зупинці передня і задня сторони табору замикалися возами.

Захисні функції табору з возів були настільки високі, що вони зводили нанівець кількісну перевагу ворога. Так Г.Л.Боплан пише: «Кілька разів я зустрів у степах татар, їх було понад 500 і вони нападали на наш табір, але нічого не могли вдіяти, хоча і було зі мною 50-60 козаків».

Широко відомі морські походи козаків, що відбувалися, як правило, в липні. На весельних судах, що звалися «чайками» (байдаками) і вміщували по 50-80 козаків зі зброєю, кілька гармат, вони досягали турецьких берегів.

Довжина чайки була близько 20 метрів, ширина та висота – 4 метри. Дно робилося суцільним, зі стовбура верби і липи. Боки обшивалися дошками шириною 30 см і довжиною 4 метри. На судні ставили два стерна, по одному на кожному кінці, 10-15 пар весел, а також щоглу для вітрила. Для усталеності та непотопленості до бортів прив'язували в'язки очерету. Г.де Боплан також розповідає про підготовку і проведення морського походу: «за півмісяця шістдесятєро (козаків) звели однин човен...за два-три тижні мають 80-100 човнів... Кожен козак озброєний двома рушницями, шаблею. А на кожному човні є також 4-6 фальконетів (гармат). У кожного є компас... Козаки гребуть не припиняючи, і за 36 або 40 годин досягають Анатолії.». Далі Г.де Боплан описує морський бій: «Якщо козаки зустрінуть на дорозі які-небудь галери або інші судна, вони переслідують їх, атакують і беруть приступом. За заданим сигналом козаки з усіх сил налягають на весла, щоб швидше досягти ворожих кораблів, тим часом, як половина козаків тримається готовою до бою і тільки чекає абордажу, щоб увірватись на корабель, екіпаж якого буває дуже вражений несподіванкою, бачачи себе атакованим 80 або 100 суднами, з яких валить на корабель маса озброєних людей і в одну мить захоплює його».

Посол Франції у Стамбулі Франсуа де Гарле барон Сезі у «Листі до друга»(1620) захоплено описував морські походи козаків проти Туреччини. Але особливо здивувало бароне те, що козаки, відчуваючи близькість погоні, заганяли свої чайки в очерет, а самі, вирізавши довгі очеретини і дихаючи через них, опускалися на дно і зникали, стаючи непомітними для ворога. Свою розповідь французький посол завершає такими словами: «Ці люди впевнено почувають себе на суші, у воді й у повітрі, скрізь уміють дати собі раду і взяти верх у всіх стихіях».

Гей, Ви, Козаченьки

Музика Геннадія Татарченка
Слова Вадима Крищенка

Є і нам про що згадати...
Пісне, душу возвелич.
Ой була в нас ненька мати –
Запорозька славна Січ.

Приспів:

Гей, ви, козаченьки, – вітер в чистім полі,
Научіть нащадків так любити волю.
Гей, ви, козаченьки, – спомин з м'яти-рути,
Научіть минулу славу повернути.

Круточола наша доля,
Не вода в ній – кров тече.
Козаку найперше – воля,
Козаку найперше – честь.

Приспів.

А прийшла лиха година –
Впав козак наш у траві,
Щоб іскрилась Україна
На гетьманській булаві.

Обмочила землю рана
Із козацького чола,
Щоб неправда помирала,
Щоби правдонька жила.

Приспів.

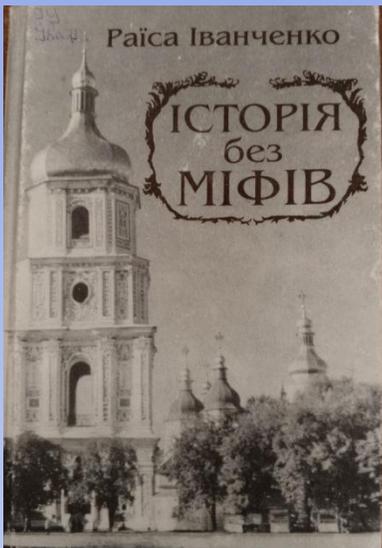
Історія українського козацтва : нариси : у 2-х томах / [В.А. Брехуненко та ін.; редкол. : В.А. Смолій, О.А. Бачинська, А.О. Гурбик та ін.] ; НАНУ; Ін-т історії України ; Наук.-дослідний ін-т козацтва. – 2-е вид. – Київ : Києво-Могилянська академія. – ISBN 978-966-518-582-6
Т. 1. – 2011. – 800 с. – Бібліогр.: с. 690-781

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1458996&title=%B2%F1%F2%EE%F0%B3%FF&author=%C1%F0%E5%F5%F3%ED%E5%ED%EA%EE&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

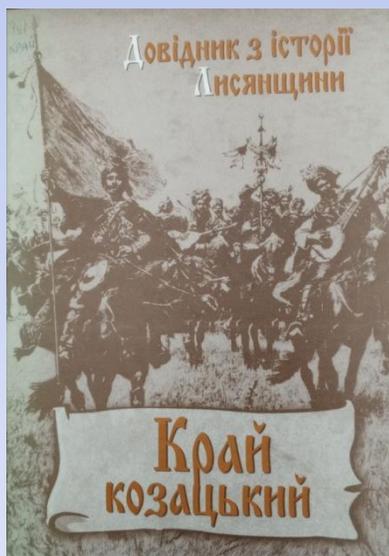
Антонович В.Б. Коротка історія козащини / В.Б. Антонович; Передм. І.І. Глизя. – Київ : Україна, 2004. – 304с. – ISBN 966-524-165-6

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1059024&title=%CA%EE%F0%EE%F2%EA%E0&author=%C0%ED%F2%EE%ED%EE%E2%E8%F7&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

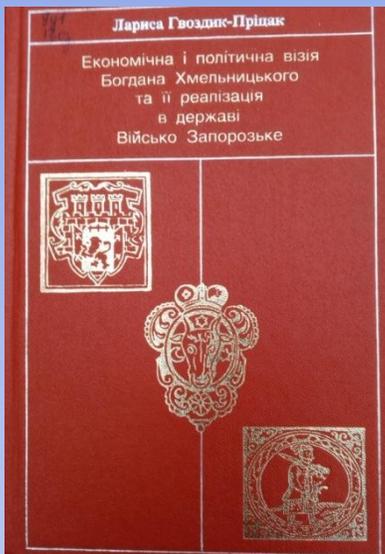
Іванченко Р.П. Історія без міфів : бесіди з історії української державності / Раїса Іванченко. – Київ : Український письменник, 1996. – 335 с.

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=64863&title=%B2%F1%F2%EE%F0%B3%FF&author=%B2%E2%E0%ED%F7%E5%ED%EA%EE&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

Край козацький : Довідник з історії Лисянщини / Нац. акад. наук України; Ін-т історії України; Наук.-дослідний ін-т козацтва; Авт.: В.Щербатюк, О.Беззубець, К.Безрідна, О.Березовський; Редкол.: А.Бондаренко, М.Бушин, О.Гуржій та ін. – Київ : Наукова думка, 2004. – 408с. – (Історія регіонів України). – ISBN 966-00-0157-6

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1079964&title=%CA%F0%E0%E9+%EA%EE%E7%E0%F6%FC%EA%E8%E9&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

Гвоздик-Прицак Економічна і політична візія Богдана Хмельницького та її реалізація в державі Військо Запорозьке / Гвоздик-Прицак; НАН України. Ін-тут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Київ : Обереги, 1999. – 216с. – ISBN 966-513-155-9

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=41914&title=%C5%EA%EE%ED%EE%EC%B3%F7%ED%E0&author=%C3%E2%EE%E7%E4%E8%EA&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

Україна крізь віки : [у 15 т.] / [НАНУ ; заг. ред. В.А. Смолія]. – Київ : Альтернативи. – ISBN 966-7217-26-4, 966-7217-14-0
Т. 8 : Гетьманська Україна / Гуржій О.І., Чухліб Т.В. – 1999. – 304 с. : іл. – Бібліогр.: с.298-300

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=41416&title=%D3%EA%F0%E0%BF%ED%E0+%EA%F0%B3%E7%FC+%E2%B3&div=0&source=1&yearFst=1999&yearLst=1999&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

Костомаров М.І. Богдан Хмельницький : Історична монографія / М.І. Костомаров. – Дніпропетровськ : Січ, 2004. – 843с. – ISBN 966-511-360-7

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1054566&title=%C1%EE%E3%E4%E0%ED&author=%CA%EE%F1%F2%EE%EC%E0%F0%EE%E2&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

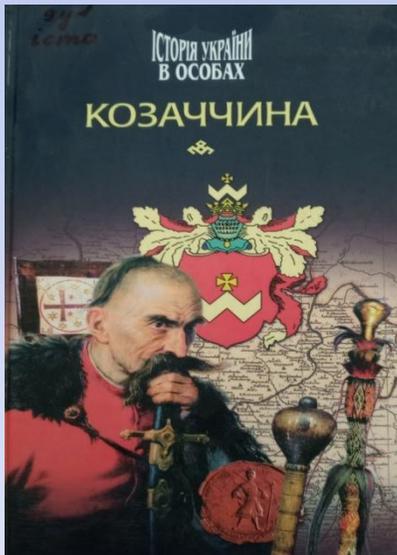
Антонович В. Коротка історія Козаччини (З ілюстраціями та картою України) / В. Антонович. – Київ : Україна, 1991. – 158с. – (Книжковий архів). – ISBN 5-319-01016-8

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=21166&title=%CA%EE%F0%EE%F2%EA%E0&author=%C0%ED%F2%EE%ED%EE%E2%E8%F7&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

Чухліб Т. Гетьмани Правобережної України в історії Центрально-Східної Європи (1663-1713) / Тарас Чухліб; НАНУ; Ін-тут історії України. – Київ : Видавничий дім "КМ Academia", 2004. – 288С. – ISBN 966-518-304-4

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1059131&title=%C3%E5%F2%FC%EC%E0%ED%E8&author=%D7%F3%F5%EB%B3%E1&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

Історія України в особах: Козаччина / [Горобець В.М. та ін.]. – Київ : Україна, 2013. – 301, [3] с. : іл. – Авт. зазнач. на звороті тит. арк. – ISBN 978-966-524-420-2

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1546667&title=%B2%F1%F2%EE%F0%B3%FF+%D3%EA%F0%E0%BF%ED%E8&div=0&source=1&yearFst=2013&yearLst=2013&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

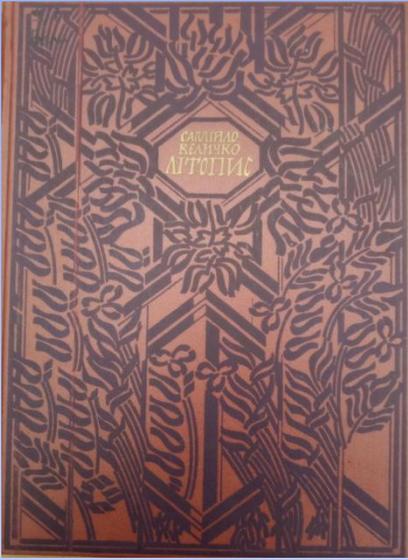
Голобуцький В. Гомін, гомін по діброві / В. Голобуцький. – Київ, 1963.
– 175С.

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc__id=199352&title=%C3%EE%EC%B3%ED&author=%C3%EE%EB%EE%E1%F3%F6%FC%EA%E8%E9&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

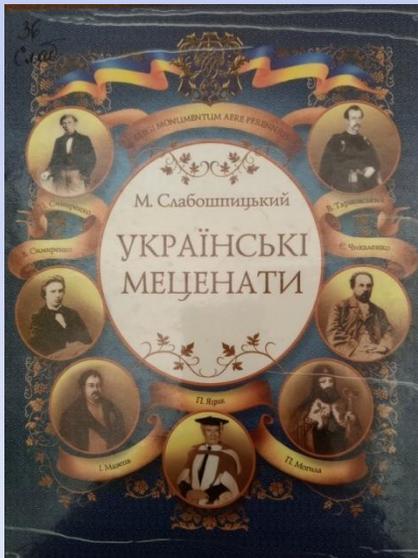
Брехуненко В. Богдан Хмельницький / Віктор Брехуненко. – Київ : [б. в.], 2007. – 72 с. – Проект "Про Україну з гонором і гумором". – (Великі українці). – ISBN 978-966-02-4443-6

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc__id=1194429&title=%C1%EE%E3%E4%E0%ED&author=%C1%F0%E5%F5%F3%ED%E5%ED%EA%EE&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

Величко С.В. Літопис / С.В. Величко. – Київ : Дніпро. – ISBN 5-308-00314-9
Т. 1. – 1991. – 369с.

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=157031&title=%CB%B3%F2%EE%EF%E8%F1&author=%C2%E5%EB%E8%F7%EA%EE&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

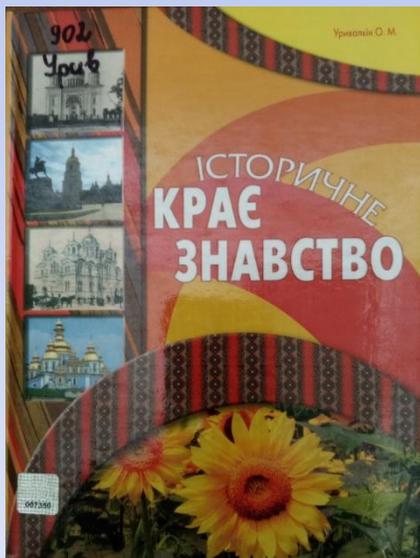
Слабошпицький Михайло Українські меценати / Слабошпицький Михайло. – Київ : Вид-во М.П. Коць, Ярославів Вал, 2001. – 328с. – Шифр дубл. – (Нариси з історії української культури). – ISBN 966-605-225-3

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=633625&title=%D3%EA%F0%E0%BF%ED%F1%FC%EA%B3&author=%D1%EB%E0%E1%EE%F8%EF%E8%F6%FC%EA%E8%E9&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

Голобуцький В.О. Запорозьке козацтво / В.О. Голобуцький. – Київ : Вища школа, 1994. – 537с. – ISBN 5-11-003970-4

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=199377&title=%C7%E0%EF%EE%F0%EE%E7%FC%EA%E5&author=%C3%EE%EB%EE%E1%F3%F6%FC%EA%E8%E9&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

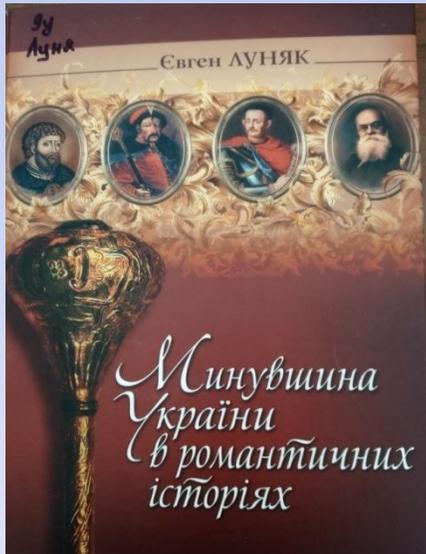
Уривалкін О.М. Історичне краєзнавство : навчальний посібник / Уривалкін О.М. – 2-ге вид., стереот. – Київ : КНТ, 2008. – 296 с. – ISBN 978-966-373-455-2

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1241891&title=%B2%F1%F2%EE%F0%E8%F7%ED%E5&author=%D3%F0%E8%E2%E0%EB%EA%B3%ED&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

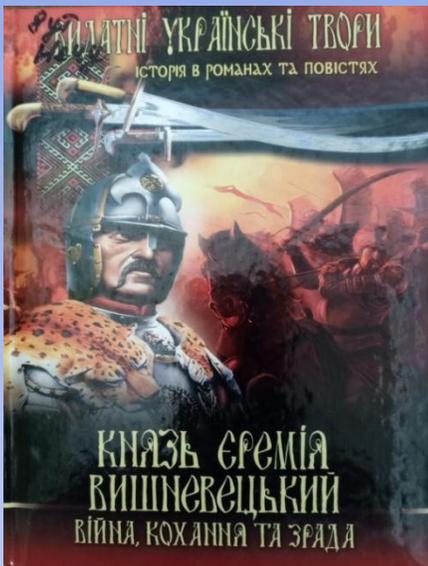
Апанович О.М. Збройні сили України першої половини 18 ст. / О.М. Апанович. – Дніпропетровськ : Січ, 2004. – 230с. – ISBN 966-511-375-5

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc__id=1054599&title=%C7%E1%F0%EE%E9%ED%B3&author=%C0%EF%E0%ED%EE%E2%E8%F7&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

Луняк Є. Минувшина України в романтичних історіях / Євген Луняк. – Київ : Книга, 2011. – 707, [1] с. – До 20-ї річниці незалежності України. – Бібліогр.: с. 702-705. – ISBN 978-966-8314-63-6

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc__id=1467228&title=%CC%E8%ED%F3%E2%F8%E8%ED%E0&author=%CB%F3%ED%FF%EA&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

Нечуй-Левицький Князь Єремія Вишневецький / І.С. Нечуй-Левицький ; [ред.-уклад. О.В. Зав"язкін ; ред. Н.В. Хроменко]. – Донецьк : БАО, 2011. – 413, [3] с. – Зміст також: Побіда Хмельницького під Збаражем і Зборовом ; Брюховецький та Тетеря. – (Видатні українські твори. Історія в романах та повістях). – ISBN 978-966-481-557-1

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1473185&title=%CA%ED%FF%E7%FC&author=%CD%E5%F7%F3%E9&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

Українські народні думи та історичні пісні. – Київ : Веселка, 1990. – 238с. – ISBN 5-301-00670-3

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=681680&title=%D3%EA%F0%E0%BF%ED%F1%FC%EA%B3+%ED%E0%F0%E%4%ED%B3&div=0&source=1&yearFst=1990&yearLst=1990&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

Наукова бібліотека ім. М. Максимовича

м. Київ, вул. Володимирська, 58

(044) 239-34-40

libcancel@univ.kiev.ua

MaksymovychScientificLibrary

maksymovych.library

maksymovych_library

Електронний каталог:

<http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/p>

[oshuk.php3](#)